

Važnost časti u *Igri prijestolja* iz evolucijske perspektive

DUBRAVKA PEŠORDA

Fantastični serijal *Igra prijestolja* stekao je svjetsku popularnost svojom kompleksnom radnjom te brojnim likovima s kojima se gledatelji mogu povezati. Ponašanje glavnih likova predmet je mnogih rasprava te ga je moguće sagledati iz različitih perspektiva. U ovom se radu ponašanje likova kao što su Arya Stark, Sansa Stark, Cersei Lannister i Jaime Lannister analizira iz evolucijske perspektive, s naglaskom na važnost časti za njihovo ponašanje.

Ključne riječi: čast, resurs, serijal, *Igra prijestolja*, evolucijska perspektiva

Uvod u serijal

Igra prijestolja fantastična je srednjovjekovna saga koja je u posljednjih nekoliko godina osvojila svijet. Nastala je kao adaptacija serijala romana *Pjesma leda i vatre* Georgea R. R. Martina. Serijal uključuje velik broj likova i zapleta, no moguće je izdvojiti tri glavne priče. Središnja priča odnosi se na Željezno prijestolje Sedam kraljevstava te na borbu plemićkih obitelji, bilo oko preuzimanja prijestolja bilo oko dobivanja neovisnosti od prijestolja. Druga priča slijedi posljednju kćer kraljevske dinastije prognanu preko mora, odlučnu da se vrati i preuzme prijestolje koje joj pripada rođenjem. Treća se priča usmjerava na bratstvo na krajnjem sjeveru kojem je zadatak obraniti kraljevstvo od mitskih bića koja se ponovno pojavljuju nakon tisuća godina.

Dio popularnosti serijala svakako leži u velikom broju kompleksnih likova – službene analize HBO-a navode više od 500 glumaca koji su se pojavili u serijalu, dok portal *A Song of Ice and Data* navodi da se, u prosjeku, u svakoj epizodi pojavilo 33,8 likova, dok su 3,88 bila nova. Uz toliki broj likova nije čudo da se gotovo svaki gledatelj u nekom trenutku može povezati s određenim likom. Umjesto uobičajene podjele na pozitivne i negativne likove, *Igra prijestolja* svoje je junake obojala u različite nijanse sive. Junaci prolaze kroz mnoge situacije koje ih mijenjaju te u njima možemo prepoznati i vlastita iskustva – gubitke bliskih osoba, izdaju bliskih osoba, zabranjene ljubavi, odnose s braćom i sestrama i još mnogo toga.

Kultura časti

Serijal *Igra prijestolja* smješten je u zamišljeni srednjovjekovni svijet – Westeros.

Westeros bismo mogli nazvati društvom u kojem vlada kultura časti (Nisbett i Cohen, 1996). U takvim društvima časnici su muškarci snažni i ne podnose nepoštovanje, dok su časte žene čedne i odane svojoj obitelji. Svi članovi takvih društava imaju obvezu štiti svoju čast, čak i po cijenu vlastitog života. Osoba čija je čast povrijeđena borit će se da je obrani, ne birajući sredstva. Gubitak časti smatra se sudbinom znatno težom od smrti.

Upravo takve socijalne norme poštuju se i u Westerosu. Kada je Ned Stark zaprijetio kraljici Cersei da će javno objaviti da njezina djeca zapravo nisu nasljednici krune te da su rezultat preljuba i incesta, poduzela je sve u svojoj moći kako bi ga spriječila da to objavi – zatvorila ga je u tamnicu i naredila ubojstvo njemu bliskih osoba, zaštitivši time svoju čast.

Nakon što je Robb Stark uvrijedio Waldera Freya prekršivši dano obećanje da će oženiti jednu od njegovih kćeri, Frey je organizirao Crvenu svadbu – zabavu koja je zapravo bila krinka za masakr koji je uslijedio, u kojem su ubijeni Robb Stark, njegova žena te njegova majka. Počinivši takvo nasilje kao odgovor na nanesenu uvredu, Walder Frey ipak je u jednom dijelu narušio svoju čast prekršivši staro pravilo – pravo gosta. Čast u kulturi Westerosa obvezuje svakoga da gostu ne nanese nikakvu štetu dok je pod njegovim krovom. Kako bi osvetila svoju obitelj i uvredu koja joj je nanesena, Arya Stark otrovala je sve Freyve sine.

Gledano iz evolucijske perspektive kultura časti ne čini se baš učinkovitom. Neka od glavnih pitanja na koja evolucijska psihologija odgovara jesu: kako su se razvile različite funkcije ljudskog uma, zašto je ljudski um takav kakav jest i kako okolina utječe na njega (Tinbergen, 1963). Na kraju, sva ta pitanja imaju jedan, zajednički odgovor – osiguravanje preživljavanja i razmnožavanja. Zbog čega onda dovoditi ova dva temeljna cilja

ljudske vrste u pitanje samo da bi se obranilo nešto tako apstraktno poput časti?

U društvu, čast je vrsta društvenog ugovora; osoba je časna kako bi ju drugi vidjeli kao takvu te kako bi održala svoj integritet i pozitivnu sliku o sebi. S te strane, ovakva situacija izgleda poput jedne od onih u kojima kulturalna objašnjenja ponašanja nadjačavaju evolucijske postavke, no daleko je od toga. Evolucijske postavke ponašanja idu toliko daleko da čast može utjecati i na reproduktivni uspjeh jedinke.

Važnost časti za reproduktivni uspjeh

U kulturama časti čast je važan *resurs* kao što je u davnoj evolucijskoj prošlosti bila hrana. Osoba koja se smatra nečasnom nije poželjan bračni partner, što može izravno utjecati na njezin cilj – reprodukciju s kvalitetnim partnerom što će dovesti do poželjnijeg potomstva. Triversova hipoteza roditeljskog ulaganja (Trivers i Willard, 1973) između ostalog navodi da žene, zbog toga što više ulažu u potomstvo, postaju seksualno izbirljivije. Traže predanog partnera dobrog financijskog statusa koji će se moći pobrinuti za potomstvo te traže partnera koji je u dobroj tjelesnoj formi kako bi potomstvo bilo zdravo. S druge strane, budući da i muškarci ulažu svoje resurse u potomstvo, vrlo im je važno osigurati da zaista ulažu resurse u preživljavanje vlastitih gena, tj. da budu sigurni da je potomstvo doista njihovo. Čast ovdje predstavlja još jednu poželjnu osobinu partnera za žene i za muškarce, što je vidljivo i u serijalu.

Sansa Stark koju upoznajemo na početku serijala nudi mnoge resurse – mlada je, zdrava, te je kći časnog čovjeka zbog čega ni njezina čast nije nikad dovedena u pitanje. Zbog toga ima pristup jednom od najpoželjnijih partnera u Westerosu – prijestolonasljedniku Joffreyu, mladom i zdravom princu bez tjelesnih mana, sinu najmoćnijeg i unuku najbogatijeg čovjeka u čitavom kraljevstvu. Iz evolucijske perspektive Joffrey predstavlja savršenog partnera za reprodukciju. Feinberg i suradnici (2006) navode kako su upravo to karakteristike prema kojima žene odabiru potencijalne partnere za reprodukciju s obzirom da veličina tijela i dominantno ponašanje kod muškaraca upućuju na zdravlje i plodnost.

U daljnjim događajima serijala Sansa postaje obilježena kao kći izdajnika kraljevstva gubeći jedan od svojih vrlo važnih resursa – čast. Princ Joffrey je odbacuje te predaje svojem ujaku Tyrionu – starijem muškarcu patuljastog rasta, nelijepa izgleda, bez stvarne moći i bogatstva, što ga čini značajno manje

poželjnim partnerom. Vidljivo je da je Sansin reproduktivni uspjeh znatno narušen gubitkom časti njezine obitelji, unatoč tome što sama nije ništa učinila.

Sukob kulturalnih i evolucijskih normi

Ponekad su kulturne i evolucijske norme u sukobu. Cilj preživljavanja ne odnosi se samo na preživljavanje pojedinca, već i na očuvanje njegovih gena, to jest na preživljavanje i zaštitu bliskih srodnika kao i na njihov reproduktivni uspjeh. Prema Hamiltonu (1964), ukupni reproduktivni uspjeh (eng. *inclusive fitness*) neke jedinke odnosi se na njezin reproduktivni uspjeh i utjecaj koji ta jedinka ima na reproduktivni utjecaj svojih bliskih srodnika.

Jaime Lannister godinama je služio kao član Kraljeve garde – posebno odabrane skupine sedam vitezova koja ima zadaću štiti kralja do smrti. Taj posao smatra se vrlo časnim i vitezovi Kraljeve garde uživaju posebno poštovanje u narodu. Ipak, nakon što je kralj Aerys II. od Jaimea tražio da ubije vlastitog oca zbog sumnji u njegovu izdaju, Jaime je prekršio zavjete i ubio samog kralja. U tom je trenutku birao između dviju nepoželjnih opcija – ubiti kralja i time zauvijek okaljati svoju čast ili ubiti vlastitog oca, svoju krv, što bi dovelo do uništenja cijele obitelji. Njegov otac, Tywin Lannister, bio je čvrsta ruka koja je držala obitelj na okupu te izazivala strahopoštovanje na sam spomen obiteljskog imena. Njegovom smrti bi se moć obitelji značajno umanjila te bi vjerojatno došlo i do smrti Jamieve sestre i brata koji više ne bi imali zaštitu. Odlučio je osigurati preživljavanje svoje bliske obitelji žrtvujući svoju čast i zaradivši nadimak Kraljosjek koji ga prati ostatak života. Dosadašnja istraživanja pokazuju slične rezultate – evolucijski uspjeh jedinke određen je time koliko kopija svojih gena ona ostavlja iza sebe. Ipak, to ne znači nužno ostavljanje što većeg broja potomaka, već i očuvanje onih jedinki koje su nam genetski bliske – roditelja, braće, sestara i ostalih rođaka (Buss, 2011). Zbog toga ljudi ponekad riskiraju vlastiti život i uspjeh kako bi njihovi srodnici mogli postići veći uspjeh.

Zaključak

Društveno uređenje Westerosa, kao i ponašanje glavnih likova u *Igri prijestolja*, dobro ilustriraju pojmove poput kulture časti, važnosti reproduktivnih resursa i ukupnog reproduktivnog uspjeha. Od davnina je prepoznata vrijednost priča u prenošenju znanja, iskustava i poruka. Kako bi likovi iz popularne kulture bili uvjerljivi i bliski ljudima, njihovi se autori trude prikazati nam njihovu

motivaciju, njihove želje, vrline, mane i osobine. Zbog toga primjeri iz popularne kulture mogu biti dobri ilustratori različitih psiholoških fenomena. Kompleksne međuljudske odnose u *Igri prijestolja* moguće je sagledati iz mnogih perspektiva te je perspektiva evolucijske psihologije samo jedna od njih.

Literatura

A Song Of Ice And Data. (n.d.). Pristupljeno 10. ožujka 2018., from <https://got.show/>

Buss, D.M. (2011). *Evolutionary Psychology*. Monterey: Brooks-Cole.

Feinberg, D. R., Jones, B. C., Law Smith, M. J., Moore, F. R., DeBruine, L. M.; Cornwell, R. E.; Hillier, S. G.; Perrett, D. I. (2006). *Menstrual cycle, trait estrogen level, and masculinity preferences in the human voice*". *Hormones and Behavior*. 49 (2): 215–222.

Hamilton, W. D (1964). *The genetical evolution of social behaviour I and II*. *Journal of Theoretical Biology*, 7: 1-16 & 17-52.

Nisbett, R. E., Cohen, D. (1996). *New directions in social psychology. Culture of honor: The psychology of violence in the South*. Boulder, CO, US: Westview Press.

Tinbergen, N. (1963). *On aims and methods of Ethology*. *Zeitschrift für Tierpsychologie*, 20, 410-433.

Trivers, R. L.; Willard, D. E. (1973). "Natural selection of parental ability to vary the sex ratio of offspring". *Science*. 179 (4068): 90–92.

Abstract

The fantasy series *The Game of Thrones* has gained world-wide popularity with its complex action-packed plot and numerous characters that viewers can relate to. The actions of the main characters are the subject of many discussions and can be observed from different perspectives. In this paper the behaviour of the characters Arya Stark, Sansa Stark, Cersei Lannister and Jaime Lannister is analysed from an evolutionary point of view, with an emphasis on the importance of honour in their behaviour.

Keywords: honor, resource, series, The Game of Thrones, evolutionary point of view